

Vytautas Steponas Vaičiūnas
Artūras Jagelavičius
Virginijus Veprauskas

WPŁYW MIGRACJI ZAROBKOWEJ NA TRWAŁOŚĆ RODZINY

Litwa jest niewielkim państwem, dlatego w sytuacji, w której w dalszym ciągu zmniejszać się będzie liczba mieszkańców, a systematycznie wzrastać emigracja, pojawią się poważne problemy ekonomiczne i socjalne. Zmiany demograficzne mają wpływ na litewską kulturę i język, pojawia się wiele problemów socjalnych, związanych z instytucją rodziny. Wpływ emigracji na wartości związane z rodziną nie jest wystarczająco zbadany, ponieważ emigracja rozumiana jest jako zjawisko o charakterze ekonomicznym [Vijeikis 2012, 180].

Emigracja (łac. *emigratio* – przenosić się), to przesiedlenie się pojedynczej osoby lub grupy osób z jednego państwa do drugiego z powodów ekonomicznych, politycznych, religijnych lub osobistych. Według *Słownika Wyrazów Obcych* wyrażenie „emigrant” oznacza osobę, która wyjechała z Republiki Litewskiej i ma zamiar zamieszkać na stałe lub dłużej niż 6 miesięcy w innym kraju (wliczając także cudzoziemców, którzy otrzymali pozwolenie na tymczasowe zamieszkanie na okres jednego roku lub dłuższy czas, ale to pozwolenie wygasło i nie zostało przedłużone).

KS. PRAŁAT PROF. VYTAUTAS STEPONAS VAICIUNAS – Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie; adres do korespondencji: Address Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Litwa; e-mail: v.vaiciunas@ktf.vdu.lt

KS. DR ARTURAS JAGELAVICIUS – Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie; adres do korespondencji: Address Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Litwa; e-mail: a.jagelavicius@ktf.vdu.lt

KS. MGR LIC. VIRGINIJUS VEPRAUSKAS – Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie; adres do korespondencji: Piliakalnio g. 17 Karmélava 54447 Kauno r., Litwa; e-mail: karmelava@kaunas.lcn.lt

W latach 1990-2005 wyemigrowało z Litwy 334 tys. mieszkańców (średnio 21 tys. w ciągu roku), tj. około 13% ludzi w wieku produkcyjnym. Ponadto, w latach 1990-2000, więcej niż 60% emigrantów stanowiły wyjazdy niedeklarowane, a jaki jest ten procent obecnie – nie ustalono.

Analizując zjawisko migracji, należy podkreślić, iż przemieszczanie się ludności z jednego kraju do drugiego z powodu rozmaitych przyczyn, znane jest już od dawna. Oprócz tego, proces ten jest uważany za czynnik stymulujący ekonomiczny wzrost państwa. Jednak, mając na uwadze tendencje migracyjne obywateli w ostatnim dziesięcioleciu, jest to proces niewskazujący na ekonomiczny dobrobyt kraju, lecz przeciwnie – desperackie dążenie do lepszych zarobków w innym państwie i lepszego życia, często nie zważając na dobro własnej rodziny. Eksperti wskazują następujące przyczyny wyjazdów do innych krajów: praca, studia, emigracja czy małżeństwo¹.

Międzynarodowa Organizacja Migracji w Wilnie zaznacza, że Litwa jest państwem emigracyjnym. Krajowe wskaźniki emigracji na tysiąc mieszkańców są jednymi z największych w Unii Europejskiej. W latach niepodległości z kraju wyjechało prawie 870 tys. osób albo trzecia część mieszkańców Litwy. Pomimo tego, że emigracja sama w sobie nie jest zjawiskiem negatywnym, jednak w przypadku Litwy wielka skala emigracji stawia krajowi niemało wyzwań: zmienia się struktura demograficzna w kraju (społeczeństwo się starzeje), zaczyna brakować rąk do pracy, wyjeżdża inteligencja. Na poziomie indywidualnym można dostrzec zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje emigracji. Emigranci zarabiają więcej, jednak nie zawsze wykorzystują swój potencjał, nabywają nowego doświadczenia, jednak mieszkają daleko od domu, w obcym środowisku. W 2015 r. skala emigracji wzrosła, wyjechało 44,5 tys. osób, tj. prawie 8 tys. więcej niż w 2014 r.²

„W latach 2004-2009 średnio w ciągu roku emigrowało z Litwy 16 tys. mieszkańców. W latach 2010-2011 liczba ta znacznie wzrosła – w 2010 r. wyjazd deklarowało 83 tys., a w 2011 r. – 54 tys. migrantów. Tak znaczny wzrost spowodowało wprowadzenie na Litwie obowiązkowej opłaty za ubezpieczenie zdrowotne – to z kolei skutkowało, iż deklaracje o wyjeździe

¹ Szerzej na temat wpływu migracji na rodzinę zob.: T. Butvilas, I. Kuginytė-Arlauskienė, J. Butvilienė, *Migracijos poveikis šeimai ir vaiko socializacijai: ekspertų tyrimo duomenys*, <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/migracijos-poveikis-seimai-ir-vaiko-socializacijai-ekspertu-tyrimo-duomenys/5698> [dostęp: 30.05.2016].

² „Migracija dešimties metų apžvalga”, <http://123.emn.lt/lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga> [dostęp: 30.05.2016].

złożyły osoby, które wyemigrowały wcześniej. W 2013 r. wyjazd z Litwy deklarowało 39 tys. mieszkańców, a w roku 2014 r. – 36,6 tys. Choć skala emigracji statystycznie się zmniejsza (w porównaniu do lat poprzednich), jednak wciąż pozostaje bardzo duża. Absolutna większość mieszkańców wyjeżdża z powodów ekonomicznych, jednak badania ukazują, że na decyzję o emigracji mają wpływ także inne czynniki: niepewność socjalna, brak sprawiedliwości, niewiara w przyszłość, negatywny sposób patrzenia pracodawców na pracowników, lepsza możliwość kariery za granicą. Rośnie także liczba osób wyjeżdżających na studia. Główne kraje docelowe – Zjednoczone Królestwo, Irlandia, Niemcy i Norwegia. Według danych statystycznych w Zjednoczonym Królestwie mieszka 124 tys., w Irlandii – 40 tys., a w Norwegii – 24 tys. Litwinów³.

Z powodu emigracji Litwa traci wielu młodych ludzi w wieku produkcyjnym. 72% emigrantów jest w wieku 15-44 lat. Wśród mieszkańców Litwy ludzie w takim wieku stanowią 39%. Z biegiem czasu spowodowane emigracją zmniejszanie się liczby młodych ludzi (szczególnie, gdy fala imigracji i powracającej migracji jest niewielka, a przyrost naturalny się zmniejsza) powoduje poważne problemy demograficzne – zaczyna brakować rąk do pracy, ciągle zmniejszająca się liczba pracujących musi utrzymać wzrastającą liczbę niepracujących. Odwrotną tendencję można zauważyć, porównując emigrantów w starszym wieku z liczbą mieszkańców Litwy. Tylko około 1,3% emigrantów stanowią ludzie w wieku 65 lat i starsi, choć ludzi w takim wieku jest na Litwie 18,4%⁴.

„Niedawno w prasie litewskiej ukazały się doniesienia o tym, że u naszych sąsiadów, Polaków, rodziny szczególnie często rozwodzą się z powodu emigracji. Jak podaje polskie czasopismo „Polska”, emigracja stała się główną przyczyną rozwodów. Polscy demografowie ustalili, że rozpada się co trzecia para małżeńska, w której jeden z partnerów wyemigrował. W poprzednim roku w Polsce rozwiodło się 80 tys. par. Zdaniem polskich prawników, psychologów i socjologów, taką tendencję do wzrostu liczby rozwodów spowodowała emigracja. Przygotowując się do wyjazdu zarobkowego do Wielkiej Brytanii lub Irlandii małżonkowie zazwyczaj zapewniają się nawzajem, że czas szybko biegnie i że po 3-5 latach znowu będą mieszkać razem. Jednak według danych zebranych przez Polaków, nawet do 30% par nie wytrzymuje takiej próby. Według danych polskich socjologów

³ „Emigrantų amžius”, <http://123.emn.lt/lt/emigracija/emigrantu-amzius> [dostęp: 30.05.2016].

⁴ „Top 10 emigracijos valstybių”, <http://123.emn.lt/lt/emigracija/top-10-emigracijos-valstybiu> [dostęp: 30.05.2016].

już teraz osobno mieszka około 0,5 mln Polaków żyjących w związku małżeńskim, a w ciągu najbliższych dwu lat ich liczba może się zwiększyć jeszcze o 200 tys. Obok wcześniej występujących przyczyn rozwodów, tj. niewierność, alkohol i przemoc w rodzinie, pojawiła się nowa – emigracja. Również Litwini wyjeżdżając do pracy zarobkowej za granicę, zostawiają na Litwie swoich współmałżonków. Ludzie oddalają się, stają się dla siebie nawzajem obcy, brak wspólnych interesów i motywów do bycia razem. Najczęściej człowiek za granicą znajduje sobie drugiego bliskiego człowieka i postanawia rozwieść się z pozostającym w Ojczyźnie małżonkiem. Rozwody emigrantów stanowią obecnie niemałą część rozwodów na Litwie. Rodziny emigrantów zwykle rozwodzą się w zgodzie. Litwini mieszkający za granicą nowe życie najczęściej zaczynają nie z obywatelem kraju, w którym zamieszkali, ale z innym Litwinem czy Litwinką, którzy również przybyli do tego kraju w poszukiwaniu lepszego życia. Tak więc rośnie nie tylko ogólna liczba rozwodów, ale coraz częściej rozwodzą się rodziny, w których jeden z małżonków mieszka za granicą. Prognozuje się, że w przyszłości liczba tego typu rozwodów będzie wzrastać. Takie prognozy uzasadnione są tym, że ogólnie wzrasta liczba rozwodów, a poza tym, przychodzi czas swoistego przełomu – wielu ludzi wyjechało przed kilku laty i obecnie dla części rodzin przychodzi czas podejmowania decyzji. Co dziesiąta rodzina – to rodzina rozdzielona przez migrację, w której zasadniczo zmieniają się funkcje członków rodziny i ich rola. Szczególnie wielkie obciążenie psychologiczne dotyka dzieci. Właśnie dzieci najbardziej cierpią zarówno z powodu emigracji rodziców, jak i rozwodów⁵. Rozwody, których przyczyną jest emigracja, dotyczą różnych regionów Litwy: „Miasta rejonowe – Joniškis i Pakruojis – przodują w liczbie rozwodów w skali krajowej. W ostatnich kilku latach w Šiauliai zmniejszyła się liczba rozwodów, jednak ich liczba jest ciągle duża. Zdaniem adwokatów rodziny się rozchodzą z powodu emigracji, a w mniejszych miastach – z powodu alkoholizmu. Mieszkańcy Joniškis w ostatnich pięciu latach najczęściej podejmują decyzję o rozwodzie w porównaniu do całego regionu Šiauliai. I tak w styczniu 2016 r. rozwiodło się 10 rodzin, a związek małżeński zawarły zaledwie dwie pary. W roku ubiegłym zarejestrowano tu ponad 80 rozwodów i 120 związków małżeńskich. Porównując liczbę rozwodów, w tyle nie pozostaje także Pakruojis, w którym w ubiegłym roku rozwiodło się 59 par. W Šiauliai – biorąc pod uwagę liczbę rozwodów, sytuacja jest trochę lep-

⁵ „Emigracija griaua šeimas”, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/01/23/aktu_01.html [dostęp: 30.05.2016].

sza, choć już przez kilka lat liczba rozwodów pozostaje podobna. W 2016 r. rozwiodło się już 126 par. W roku ubiegłym zarejestrowano ponad 440 rozwodów. Jednak w tym samym roku związek małżeński zawarło 826 par. Gorsza sytuacja miała miejsce przed paru laty – wówczas było o wiele więcej rozwodów niż obecnie.

Mieszkańcy Šiauliai mówią, iż obecnie coraz trudniej utrzymać rodzinę z powodu ciężkiej sytuacji ekonomicznej w całym kraju. Tracą pracę, emigrują. Zdaniem starszego pokolenia, młodzież wchodzi w związek małżeński niedoceniając jego wartości, stąd w przypadku nieporozumień i trudności, dochodzi do rozwodu.

Adwokaci zajmujący się sprawami rozwodowymi twierdzą, że zwiększa się liczba rozwodów nie tylko w młodych rodzinach. Coraz częściej progi kancelarii adwokackiej przekraczają i niemłode już pary. Adwokaci twierdzą, iż bardzo częstą przyczyną rozwodów jest skłonność jednego z małżonków do alkoholu lub jakieś inne szkodliwe nawyki. A jednak w ostatnich latach najczęstszym powodem rozwodów jest emigracja. Według danych departamentu statystyki rozwody wyrządzają szkodę nie tylko życiu rodzinnemu, ale również mają negatywny wpływ na ekonomię. Według najnowszych danych, co roku w całym kraju rozwody kosztują od 200 do 240 mln euro⁶.

Prawnicy nie ukrywają, że rośnie nie tylko ogólna liczba rozwodów, ale coraz częściej rozwodzą się rodziny, w których jeden z małżonków mieszka za granicą. Pojawiają się prognozy, iż w przyszłości liczba tego typu rozwodów będzie wzrastać. Takie prognozy uzasadniane są tym, iż wzrasta ogólna liczba rozwodów, a do tego, dla rodzin, które opuściły kraj przed kilku laty, przychodzi swoisty czas przełomu, podejmowania decyzji. Inicjatorem sprawy rozwodowej często bywa osoba, która wyjechała za granicę. Po pierwsze, taką decyzję warunkują przyczyny psychologiczne. Pewnego dnia przychodzi chwila, gdy jeden z małżonków już dłużej nie wytrzymuje. Zdarza się często, że za granicę wyjeżdża kobieta, która już nie może znieść męża alkoholika. Dzieci zostawia dziadkom. Po jakimś czasie na obczyźnie znajduje bliską osobę i wówczas zaczyna się proces rozwodowy. W takich przypadkach dzieci pozostają najczęściej z mamą. Z okazji Dnia Migranta, 19 grudnia, Międzynarodowa Organizacja Migracji zorganizowała spotkanie, w czasie którego próbowano spojrzeć na problem migracji

⁶ “Liūdnoji statistika emigracija ir gyvenimo sąlygos verčia skirtis šeimas”, <http://etaplus.lt/liudnoji-statistika-emigracija-ir-gyvenimo-salygos-vercia-skirtis-seimas/> [dostęp: 30.05.2016].

przez pryzmat rozbitych przez migrację rodzin. W czasie spotkania przedstawiono rezultaty badania „Rodzina po obu stronach granicy. Geneza litewskiej transnarodowej rodziny, funkcje, perspektywy rozwoju”. Jak ukazało badanie, co dziesiąta rodzina to rodzina rozdzielona przez migrację, w której zmieniają się funkcje członków rodziny i ich rola. Szczególnie wielkie obciążenie psychologiczne dotyka dzieci. Zarówno emigracja rodziców, jak i rozwody najbardziej dotykają dzieci⁷.

Emigranci, wyjeżdżając do innego kraju, napotykać na liczne problemy, które obciążają ich aktywność socjalną oraz przeszkadzają poczuć się w pełni wartościowym człowiekiem. Słaba, a czasem zupełna nieznajomość języka, biurokratyczne trudności w podejmowaniu decyzji o poszukiwaniu mieszkania, porządkowanie dokumentów, otwieranie konta i inne pytania, brak kontaktów z miejscowymi ludźmi, słaba znajomość kontekstu socjokulturowego, jak również niezadowalające warunki pracy, nie tylko utrudniają zaspokajanie potrzeb socjalno-fizycznych tych, którzy wyjechali z kraju, ale mają również negatywny wpływ w kontaktach z bliskimi, którzy pozostali na Litwie.

Obok wymienionych już negatywnych czynników emigracji wyodrębniony jest jeszcze jeden ważny aspekt socjalny – duża część dzieci na Litwie jest obecnie oddzielona od jednego lub obojga rodziców. Tak się zdarza, gdy wyjeżdżający rodzice zostawiają wychowanie dzieci dziadkom, innym krewnym lub sąsiadom. Niestety, niektórzy rodzice zapominają o swych dzieciach.

Psycholodzy oraz specjaliści od praw dziecka są zgodni, iż wyjeżdżający za granicę rodzice powinni zabrać ze sobą i dzieci. Jednak w wielu wypadkach jest to bardzo trudne, szczególnie wówczas, gdy ludzie zostawiają Ojczyznę, nie będąc pewni co do warunków życiowych na obczyźnie. Wielu ma nadzieję, że najpierw sami się urządują, a potem zabiorą dzieci. Ponadto, za granicą brakuje litewskich szkół. Normalnie dzieci Litwinów uczęszczają do szkół ogólnokształcących tych krajów, w których mieszkają. W ten sposób pojawiają się u dzieci trudności w nauce.

Tak więc emigracja z Litwy czyni wielką krzywdę rodzinom i dzieciom – nie tylko są one często oddzielone od rodziców, ale i nierzadko utrudniany jest proces socjalizacyjny tych dzieci. Ostatni przejaw negatywnie wpływa

⁷ D. Dokšaitė, „Emigracija skatina šeimų skyrybas”, <http://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/emigracija-skatina-seimu-skyrybas.d?id=15650837> [dostęp: 30.05.2016].

nie tylko na socjalny i gospodarczy rozwój kraju, ale także na edukację, pracę, ochronę zdrowia i sytuację w innych dziedzinach⁸.

Proces emigracji wywołuje zarówno ekonomiczne, jak i socjalno-demograficzne skutki. Z powodu emigracji ludzi młodych i będących w wieku produkcyjnym, nie dokonuje się odpowiednia formacja społeczeństwa obywatelskiego, ciężko formuje się średnia warstwa mieszkańców, słabnie potencjał narodowy. Z powodu ciągle trwającego wyjazdu inteligencji Litwa traci część najzdolniejszych i posiadających wysokie kwalifikacje obywateli. Procesy emigracyjne są widoczne – zmniejszają liczbę mieszkańców i przyrost naturalny, przyspieszają proces starzenia się społeczeństwa. Ponieważ najczęściej emigrują ludzie w wieku produkcyjnym, zmieniają się relacje między wpłacającymi składki i je otrzymującymi, a to ma negatywny wpływ na cały system zabezpieczeń socjalnych. Najważniejszym aspektem emigracji jest naruszenie instytucji rodziny. Z powodu emigracji członków rodziny zmienia się sama struktura rodziny, funkcje jej członków, więzy międzyosobowe, a to warunkuje długotrwałe konsekwencje nie tylko dla rodziny, ale i dla społeczeństwa. Emigracja jednego lub obojga rodziców negatywnie wpływa na zachowanie dziecka, naukę, proces socjalizacji, stwarza warunki do rozpadu rodziny [Vijeikis 2012, 180-90].

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Ambrazas, Goda. 2007. "Skyrybų procesas – karas ar taika". <http://www.delfi.lt/gyvenimas/archive/print.php?id=14804000> [dostęp: 30.05.2016].
- Butvilas, Tomas, Ieva Kuginytė-Arlauskienė, and Jūratė Butvilienė. 2011. "Migracijos poveikis šeimai ir vaiko socializacijai: ekspertų tyrimo duomenys". <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/migracijos-poveikis-seimai-ir-vaiko-socializacijai-ekspertu-tyrimo-duomenys/5698> [dostęp: 30.05.2016].
- Dokšaitė, Deimantė. 2008. "Emigracija skatina šeimų skyrybas". <http://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/emigracija-skatina-seimu-skyrybas.d?id=15650837> [dostęp: 30.05.2016].
- "Emigracija griaua šeimas". http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/01/23/aktu_01.html [dostęp: 30.05.2016].
- "Emigrantų amžius". <http://123.emn.lt/lt/emigracija/emigrantu-amzius> [dostęp: 30.05.2016].
- "Top 10 emigracijos valstybių". <http://123.emn.lt/lt/emigracija/top-10-emigracijos-valstybiu> [dostęp: 30.05.2016].

⁸ Butvilas, Kuginytė-Arlauskienė, Butvilienė, *Migracijos poveikis šeimai ir vaiko socializacijai: ekspertų tyrimo duomenys*.

“Liūdnoji statistika emigracija ir gyvenimo sąlygos verčia skirtis šeimoms”.
<http://etaplius.lt/liudnoji-statistika-emigracija-ir-gyvenimo-salygos-vercia-skirtis-seimas/> [dostęp: 30.05.2016].

“Migracija dešimties metų apžvalga”. <http://123.emn.lt/lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga> [dostęp: 30.05.2016].

Vijeikis, Juozas. 2012. “Emigracija iš Lietuvos – grėsmė šeimos vertybėms.” *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 30, nr 1:180-190.

Wpływ migracji zarobkowej na trwałość rodziny

Streszczenie

Autorzy w artykule analizują wpływ migracji zarobkowej na trwałość rodziny na Litwie. Wyrażenie „migracja” oznacza wyjazd do innego kraju z zamiarem pozostania w nim na stałe lub nie krócej niż 12 miesięcy. Międzynarodowa Organizacja Migracji podaje, że w 2014 r. na Litwie 36,6 tys. osób zadeklarowało wyjazd z kraju, natomiast w 2015 r. – 38 tys. osób. Ludzie migrują ze względów ekonomicznych, braku zabezpieczenia społecznego, braku zaufania do państwa, poniżających postaw pracodawców względem pracowników oraz lepszych możliwości pracy za granicą.

Słowa kluczowe: Litwa, rozwód, rodzice, dzieci, emigrant

The Influence of Labour Migration on the Stability of Family

Summary

The Authors in the article analyze the influence of labour migration on the stability of family in Lithuania. The word “emigration” means the departure to another country with an intention to reside in it permanently or no shorter than 12 months. The International Organization for Migration notes that in Lithuania 36.6 thousand people declared their departure in 2014 and 38 thousand people in 2015. People emigrate due to economic reasons, lack of social security, no trust in the state, demeaning attitude of employers toward employees and better work opportunities abroad.

Key words: Lithuania, divorce, parents, children, emigrant

Information about Authors: REV. VYTAUTAS STEPONAS VAIČIŪNAS, J.C.D., Professor – Faculty of Catholic Theology at Vytautas Magnus University in Kaunas; Address Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Lithuania; e-mail: v.vaiciunas@ktf.vdu.lt

REV. ARTŪRAS JAGELAVIČIUS, Ph.D. – Faculty of Catholic Theology at Vytautas Magnus University in Kaunas; Address Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Lithuania; e-mail: a.jagelavicius@ktf.vdu.lt

REV. VIRGINIJUS VEPRASKAS, J.C.L. – Faculty of Catholic Theology at Vytautas Magnus University in Kaunas; Piliakalnio g. 17 Karmélava 54447 Kauno r., Lithuania; e-mail: karmelava@kaunas.lcn.lt